

Verslag

Titel verslag: Medische Werkgroep Hoboken
Datum vergadering: 17/12/2018
Plaats vergadering: Zaal Breughel Districtshuis Hoboken
Datum volgende vergadering: Woensdag 19 juni 2019 van 9 tot 12u

Naam	Bedrijf	Naam	Bedrijf
Aanwezig			
Elke Adriaenssens	VMM	Vera Nelen	PIH (voorzitter)
Michiel Ceulemans	Umicore	Isa Smolders	CLB De Wissel
Emmy De Graef	Umicore	Guy Thys	PIH
Tine De Voecht	St. Agnes Basisschool	Leen Van Den Eede	Stad Antwerpen, Onderwijsnetwerk Antwerpen
Pieter De Wilde	District Hoboken	Veronique Van Langenhove	Stad Antwerpen, districtssecretaris Hoboken
Kathleen Degroeve	Logo Antwerpen	Liesbet Van Rooy	AZG
Carmen Franken	PIH	Filip Vanderoost	Huisartsen, Hoboken
Kristel Heyman	Stad Antwerpen, afdeling energie en milieu		
Verontschuldigd			
Nele Bal	OVAM	Paul Verhoeven	Buurtbewoner Moretusburg
Koen Totté	VMM	Joost Weyler	UA
Shari Van Kerckhoven	Kind en Gezin	Tim Joye	Huisartsen, Hoboken

Agenda

- Resultaten loodgehalte in bloed najaar2018
- Wat kunnen we meer doen?
 - Qua deelname
 - Qua info aan de bewoners, aan district
 - Qua info bij verbouwingen
 - Qua extra begeleiding: terugkoppeling werkgroep medici
- Toelichting VMM luchtkwaliteitsmetingen
- Gezondheidskundige interpretatie metingen
- Stand van zaken Umicore
- Stand van zaken actieplan
- Stand van zaken wijkwerker
- Communicatie: nieuwsbrief en infomarkt
- Varia
 - Datum volgende medische werkgroep

Filip Vanderoost is aanwezig als voorlopige vertegenwoordiger van de huisartsen. Hij vervangt voor deze vergadering Tim Joye in de medische werkgroep. Tim Joye zetelt vanaf 2019 in de districtsraad van Hoboken en laat zich daarom vervangen in de medische werkgroep Hoboken. De definitieve vertegenwoordiging van de huisartsen dient nog goedgekeurd te worden door de huisartsenkring.

1. Resultaten lood-in-bloedwaarden najaar 2018 (PIH)

Conclusies

- Deelname: 51,0% of 206 van de 404 kinderen tussen 1 en 12 jaar. Dit is hoger dan vorige keer (44,8%). Deelname in zone M01: 65,8% (vorige keer: 42,3%). Deelname in zone M02: 46,3% (vorige keer: 45,6%) en zone M03: 51,2% (vorige keer: 44,7%).
- Uit voorgaande campagnes blijkt dat het deelnamepercentage bij kinderen die via de school worden uitgenodigd hoger is dan bij kinderen die op het thuisadres worden uitgenodigd. Op basis van deze bevinding werden tijdens deze campagne twee nieuwe scholen geïnccludeerd, nl. in de Pauwenlaan en in de Fodderiestraat.
- Het gemiddelde loodgehalte van kinderen in de wijk is gedaald ten opzichte van de vorige campagne en bedraagt 3,90 µg/dl (voorjaar 2018: 4,25 µg/dl). Dit is de laagste waarde die ooit in de wijk Moretusburg-Hertogvelden werd gemeten.
 - Het gemiddelde loodgehalte is gedaald bij kleuters en bij lagere schoolkinderen. Bij de peuters wordt een stijging waargenomen. Eén kind met de hoogste loodwaarde bevindt zich in deze groep. Wanneer deze verhoogde waarde buiten beschouwing wordt gelaten, is het gemiddelde loodgehalte het hoogst bij kleuters in de wijk. Dit werd ook geobserveerd in voorgaande campagnes.
 - Een gelijkaardig effect wordt geobserveerd in de woonzones. In zones MO1 en MO2 wordt een daling van het loodgehalte geobserveerd. Een lichte stijging vond plaats in de zone MO3 (verst van de fabriek). Het kind met de hoogste waarde woont in zone MO3.
 - Het percentage van kinderen in de wijk met een loodgehalte boven de referentiewaarde van 5 µg/dl bedraagt 22,9% en is in de huidige campagne lager dan in het voorjaar van 2018 (24,6%).
 - Het loodgehalte op de handen vertoont in alle scholen een daling sinds het voorjaar 2018.

Aandachtspunten

- Het gemiddeld loodgehalte bij kinderen in de wijk is significant hoger dan bij kinderen uit de controlegroep. Met uitzondering van één waarde, worden de hoogste waarden gevonden bij kleuters en bij kinderen die het dichtst bij de fabriek wonen (zone MO1).
- Eén peuter heeft een waarde van meer dan 20 µg/dl.
- Eén kindje uit de controleschool heeft een loodgehalte boven de referentiewaarde van 5 µg/dl ten opzichte van 22,9% van de totale groep kinderen in de wijk. Bij peuters en kleuters in de wijk is het percentage met een waarde boven de 5 µg/dl hoger, namelijk 33,3% en 36,6%. Bij kinderen die in de zone MO1 wonen ligt dit percentage rond de helft nl. 48,0%.
- Hoe hoger het loodgehalte op de handen, hoe hoger het loodgehalte in het bloed.

-Er is één kindje in zone MO3 met een waarde van 24µg/dl. Kathleen Degroeve heeft contact opgenomen met de vader om te kijken of de oorzaak van de verhoogde waarde achterhaald kan worden. Begin 2019 volgt er een plaatsbezoek.

-Op 12 september was er een brand op het bedrijfsterrein van Umicore. De bloedprikken gebeurden in oktober. Het gemiddeld loodgehalte van de kinderen in de wijk was tijdens deze campagne 3,90 µg/dl. Dit is de laagste waarde ooit in de wijk Moretusburg-Hertogvelde. De piek (verhoogde loodwaarden) in de grafiek naar aanleiding van een verhoogde looduitstoot ter hoogte van de loodraffinaderij (periode november 2015 – februari 2016) is weg.

In bijlage: Presentatie en rapport van het PIH omtrent de lood-in-bloedwaarden najaar 2018.

2. Wat kunnen we meer doen?

3.1 Qua deelname

- Deelname in een “georganiseerd milieu” zoals een school is hoog. Tijdens de voorbije campagne werden twee nieuwe scholen opgenomen (nl. school in de Pauwenlaan en in de Fodderiestraat). Er wordt verder bekeken wat nog mogelijk is. Eventueel is een wissel met een school waar er minder deelnemers zijn mogelijk omdat het praktisch ook organiseerbaar moet blijven .
- Info over bloedprik wordt opgenomen in nieuwsbrief aan bewoners en data prikdagen worden gemaïld naar huisartsen.
- Via de moskee zijn folders uitgedeeld. Over de mogelijkheid om tijdens de zaterdagklasjes een bloedprik te organiseren is nog geen duidelijkheid. PIH neemt nog eens contact op.
- Inzet van toekomstige wijkwerker, bv. navraag bij niet-deelnemers.

3.2 Qua info aan (toekomstige) bewoners, district

- Organiseren van een infomarkt omtrent de resultaten van de bloedprik na de medische werkgroep. Vierde infomarkt op woensdag 19 december van 17 tot 18u.
- Nieuwsbrief wordt 2 keer per jaar bezorgd aan bewoners van Moretusburg en Hertogvelden. Volgende nieuwsbrief wordt verspreid in februari.
- Nieuwe inwoners van de wijk Moretusburg-Hertogvelden ontvangen een folder.
- Folders “Speel op veilig” zijn op. De folder moet geactualiseerd worden (bv. departement LNE staat nog vermeld) en nadien bijgedrukt worden.
- Informatieverstrekking voor/bij aankoop van een woning en bij verbouwingen blijft een aandachtspunt.

3.3 Qua info bij verbouwingen

- Informatieverstrekking bij verbouwingen blijft een aandachtspunt. Verbouwingen vormen een risico om oud stof opnieuw in circulatie te brengen. Belangrijk om dit regelmatig opnieuw onder de aandacht te brengen via verschillende kanalen.
- Inzet van toekomstige wijkwerker.

3.4 Qua extra begeleiding: terugkoppeling werkgroep medici

- De werkgroep met mensen uit de medische sector is een aantal keer samengekomen. De bedoeling is om te zoeken naar een formule om kinderen met verhoogde loodwaarden en bijkomende problemen (leerproblemen, gedragsproblemen, ADHD...), die extra ondersteuning vragen (kiné, logopedie, thuishulp...) beter te kunnen helpen.
- Het bedrag voor een jaarlijks budget wordt nog bepaald in samenspraak met de ad hoc medische expertengroep onder leiding van Dr. Vera Nelen van het PIH. Een expertencomité beslist in eer en geweten aan de hand van een beslissingsboom (criteria nog vast te leggen) aan wie ondersteuning wordt toegekend. Het financieel aspect is voor veel ouders een zware dobber. Het budget kan ouders, die anders de nodige zorg niet kunnen invullen, helpen door bv. (deel van) het remgeld te betalen.
- Dit voorstel moet nu verder uitgewerkt en concreet gemaakt worden. Bv. Samenstelling van expertencomité, Wie kan een dossier indienen? (bv. CLB, huisarts, kind en Gezin...), Wie komt in aanmerking? (bv. Kunnen kinderen van het buitengewoon onderwijs hierop beroep doen? Zij krijgen al extra ondersteuning, maar de nood bij deze kinderen is wel het grootst.), Kan je meer dan één keer ondersteuning krijgen? Hoe kunnen deze gezinnen in de toekomst verder begeleid worden?...
- Isa Smolders heeft al heel wat werk verricht en heeft gekeken welke kinderen een verhoogde zorgnood hebben waaraan nog niet is voldaan. Er is behoorlijk wat in kaart gebracht: bv. Welke

kinderen hebben gedubbeld?, Welke kinderen worden nu al begeleid? Bij een aantal kinderen gebeurden er testen, gedragsonderzoek, observaties in de klas... en is er een diagnose. Andere kinderen wachten nog op een diagnose (soms lange wachttijden). Voor sommige gezinnen is het stellen van de diagnose ook al een financiële drempel en dit zou mee kunnen opgenomen worden als zorgnood.

- Het is een complexe oefening. Alles wordt nu verder uitgewerkt om dan in het voorjaar van 2019 of 2020 te landen en het daaropvolgende schooljaar effectief van start te gaan met de extra ondersteuning.

3. Toelichting resultaten luchtkwaliteitsmetingen in Hoboken (VMM)

Conclusies

Zware metalen in PM₁₀-stof

In de eerste 7 maanden van 2018 zet de dalende trend voor lood, cadmium en arseen zich verder. Deels is dit een gevolg van de gunstige meteo-omstandigheden met veel wind uit noordoostelijke richting.

Zware metalen in depositie

De hoogste deposities mat de VMM in de eerste 10 maanden van 2018 op de meetplaatsen het dichtst tegen Umicore. De deposities dalen naarmate de afstand tot het bedrijf toeneemt.

SO₂, NO₂, PM₁₀ en PM_{2,5}

In de eerste 9 maanden van 2018 lagen de gemiddelden, dag- en uurwaarden indicatief onder de Europese grenswaarden. De WGO-advieswaarden voor daggemiddelden werd in deze periode al overschreden voor SO₂, PM₁₀ en PM_{2,5}. Deze toetsing is slechts indicatief, de definitieve toetsing wordt uitgevoerd als alle resultaten van 2018 beschikbaar zijn en de eindvalidatie uitgevoerd is.

In bijlage: Presentatie en samenvatting van VMM omtrent de luchtkwaliteit in 2018 in Hoboken.

4. Gezondheidskundige interpretatie van de lucht- en depositie metingen van de VMM in Hoboken 2016-2017 (AZG)

Gezondheidskundig zijn er in Hoboken volgende aandachtspunten op basis van de meetresultaten van de Vlaamse Milieumaatschappij in 2016 én 2017:

- Op 2 meetposten overschreed de jaargemiddelde arseenconcentraties van 2016 én 2017 de gezondheidskundige advieswaarde van 15 ng/m³ (OEHHA, 2014) voor niet-kanker effecten.
- Op 2 meetposten overschreed de jaargemiddelde loodconcentraties van 2016 én 2017 de gezondheidskundige advieswaarde van 150 ng/m³ (NAAQS van US EPA 2014) voor niet-kankereffecten. Kinderen zijn het gevoeligste voor lood, met name hun neurologische ontwikkeling wordt bedreigd. Op korte tot middellange termijn zijn bronmaatregelen aanbevolen.
- Cadmium, Chroom⁶⁺, Mangaan, Nikkel en zwaveldioxide respecteren elk hun respectievelijke gezondheidskundige advieswaarde voor niet-kankereffecten.
- De concentraties van stikstofdioxide, PM₁₀ en PM_{2,5} overschrijden hun respectievelijke gezondheidskundige advieswaarde voor niet-kankereffecten. Deze stoffen zijn een aandachtspunt voor heel Vlaanderen.
- Voor de blootstelling aan Arseen, Cadmium, Chroom totaal, Chroom⁶⁺ en Nikkel is het extra individueel kankerrisico in de woonzones op geen enkele van de 3 meetposten onaanvaardbaar, maar ook niet verwaarloosbaar. De berekende extra individuele risico's op kanker door levenslange

blootstelling zijn immers hoger dan 1 op 1 miljoen (10^{-6}), wat als grens voor gezondheidskundig verwaarloosbaar wordt gehanteerd. De berekende risico's zijn echter niet hoger dan 1 op 10.000 (10^{-4}), hetgeen algemeen als grens voor gezondheidskundig onaanvaardbaar (buiten de arbeidssituatie) wordt gehanteerd. Volgens het ALARA-principe zijn vanuit gezondheidskundig oogpunt verdere inspanningen om deze emissies te doen dalen aangewezen met het oog op een daling in extra risico op longkanker.

In bijlage: Rapport en presentatie van AZG over de gezondheidskundige interpretatie van de lucht- en depositiemetingen van de VMM in Hoboken 2016 – 2017.

5. Stand van zaken Umicore

Michiel Ceulemans van Umicore licht in een presentatie de laatste meetresultaten inzake lood, arseen en cadmium toe alsook de stand van zaken van projecten en studies.

In bijlage: Presentatie “Meetresultaten en projecten” van Umicore.

6. Stand van zaken loodactieplan

Op 18 september was er een overleg van de werkgroep die het loodactieplan opvolgt. In deze werkgroep zitten vertegenwoordigers van de Vlaamse overheid, departement omgeving (Gebiedsontwikkeling, omgevingsplanning en –projecten (GOP), Energie Klimaat & Groene Economie (EKG) en Handhaving (HH)), VMM, AZG, Logo, stad Antwerpen en Umicore. De lijst met maatregelen werd tijdens de werkgroep overlopen:

- Alle acties vanuit de overheid verlopen volgens planning.
- Acties vanuit Umicore: het uitvoeren van de acties loopt op drie acties na op schema; voor de drie acties zijn goede redenen opgegeven waarom deze acties vertraging oplopen of niet kunnen uitgevoerd worden.

Met betrekking tot de jaarlijkse evaluatie van de nota van Umicore werden alle adviezen gegeven. Het gezamenlijk evaluatierapport wordt deze maand nog overgemaakt aan de bestendige deputatie.

7. Stand van zaken wijkwerker

Rond 10 november 2018 gaf de Vlaamse regering haar voorlopige goedkeuring om vanaf 1 januari 2019 een Fonds op te starten van waaruit een preventiemedewerker kan worden aangenomen. Deze medewerker kan de nodige preventietaken uitvoeren aangestuurd vanuit LOGO en AZG. Vlak voor Kerst komt de noodzakelijke wijziging van het Programmadecreet in het Vlaams Parlement die dit nog definitief moet goedkeuren.

Na de goedkeuring moet nog een overeenkomst afgesloten worden tussen AZG en Umicore binnen het kader van dit Fonds en wordt een vacature voor een preventiemedewerker opgestart binnen de subsidieovereenkomst AZG- Logo.

Projecten en preventieve acties binnen het Fonds:

- Aanwerving van een preventiemedewerker als ondersteuning van de medisch milieukundige van het Logo;

- Opvolging gezondheidsimpact d.m.v. humane biomonitoring, meer bepaald halfjaarlijkse lood-in-bloedwaarde onderzoeken bij kinderen wonende in Moretusburg-Hertogvelden;
- Zorgondersteuning aan kinderen met verhoogde lood-in-bloedwaarden en ontwikkelingsstoornissen.

Hopelijk kan de preventiemedewerker (wijkwerker) in 2019 snel aan de slag gaan.

8. Communicatie: nieuwsbrief en infomarkt

- Infomarkt voor bewoners op 19 december 2018 (17 tot 18u) en 20 juni 2019 (uren nog te bepalen)
- Veronique Van Langenhove laat de juiste datum (begin 2019) voor de toelichting op de districtsraad nog weten aan Vera Nelen en Michiel Ceulemans. Vanaf januari is er een nieuw districtsbestuur in Hoboken. Best wordt eerst de medische werkgroep Hoboken nog eens ruimer voorgesteld, gevolgd door de resultaten.
- Volgende nieuwsbrief in februari. Voorstel inhoud:
 - Aankondiging bloedprikken voorjaar 2019
 - Preventietips (lentepoets, verbouwingen, buiten spelen, tuin (geen groenten kweken)...))

9. Varia

- In verband met de verbouwingswerken aan de moskee (gelegen in Achturenstraat) is het belangrijk dat er geïnformeerd wordt over de risico's en dat voldoende maatregelen genomen worden. Er is een speelpleintje en er zijn lokalen waar kinderen in het weekend les volgen. Vanuit het Agentschap Zorg en gezondheid werd een brief gestuurd naar de aannemer en architect.
- De vraag tot opname van een afvaardiging van elke politieke fractie van de districtsraad van Hoboken in de medische werkgroep (gesteld door Omar Fathi) werd besproken op de medische werkgroep, met volgende conclusie:

De medische werkgroep Hoboken volgt de problematiek van de vervuiling door zware metalen in de wijken Moretusburg en Hertogvelden op. De medische werkgroep Hoboken is een neutraal orgaan en bestaat uit wetenschappers en deskundigen, overheidsdiensten (Vlaamse overheid en lokaal) en lokale actoren (bedrijf Umicore, CLB, schooldirectie, Kind en Gezin, bewoners, artsen...). Twee keer per jaar komt de medische werkgroep Hoboken samen om onder meer de resultaten van luchtkwaliteitsmetingen en de loodgehaltes in bloed bij kinderen te bespreken, en (bijkomende) preventieve maatregelen voor te stellen alsook communicatieacties naar diverse doelgroepen uit te werken.

Een afgevaardigde van het district (districtssecretaris, -voorzitter, of -schepen die een mandaat heeft gekregen van het districtscollege) kan uiteraard de medische werkgroep bijwonen en is belangrijk om de voorstellen die vanuit de medische werkgroep komen, beleidsmatig mee te ondersteunen en uit te voeren.

Sinds 2017 wordt het verslag van de medische werkgroep Hoboken systematisch geagendeerd op het districtscollege en komt de voorzitter van de medische werkgroep na elke vergadering van de medische werkgroep een toelichting geven op de districtsraad. In de districtsraad kan dan ook verder het politieke debat gevoerd worden. De medische werkgroep Hoboken is daarvoor niet de plaats en is daarom van mening dat het niet opportuun is om een vertegenwoordiging van alle fracties op te nemen.

Volgende datum Medische Werkgroep Hoboken:
woensdag 19/6/2019 van 9 tot 12u (districtshuis Hoboken, zaal Breughel)

Bijlagen bij verslag:

1. Presentatie "Bloedresultaten. Najaar 2018" van PIH
2. Rapport "Bevolkingsonderzoek lood in bloed. Wijk Moretusburg-Hertogvelden. Najaar 2018." van PIH
3. Presentatie "Luchtkwaliteit in Hoboken in 2018" van VMM
4. Samenvatting: Luchtverontreiniging in de omgeving van de Umicore vestiging in Hoboken in 2018 van VMM
5. Rapport van AZG over de Volksgezondheidskundige interpretatie van de lucht- en depositiemetingen van de VMM in Hoboken 2016-2017
6. Presentatie van AZG over de gezondheidskundige interpretatie VMM-resultaten 2016-2017
7. Presentatie "Milieuresultaten en projecten" van Umicore